

להכיר שאינה חובה. והרבה מן הגדולים נמנעו שלא לאומרה כלל [וכו']. וכן נמי דעת הר' נתן ז"ל, וז"ל: ראיתי [כתוב] [מא"מ] [מר"מ] ² ג"ע בשם רבינו עזריאל זקנינו שלא היה אומרה, משום הא דר' יוחנן ³ איזהו בן העוה"ב וכו'. ולולי שפשט המנהג כל כך בטלום כבר, ואף קדיש לא היה ראוי לומר כמו בשחרית. ואנו נהגנו אחריו לבלתי אומרה, אך כשאנו מתפללין בצבור נקטינן סוגיא דעלמא שלא להיות מן המתמיהין, ע"כ.

קפנ. כתב הר"ם ג"ע, לאחר תפלת ערבית לעולם צריך שימתין וישב מעט קודם שיאמר עלינו לשבח ¹.

קפז. [ולעולם ילמד אדם עצמו להפנות שחרית וערבית בלבד, כדי שלא יתרחק] ¹. כתב הר"ם דזהו דווקא בימיהם שהיו בתי כסאות שלהם בשדות, לכך היו צריכים להזהר בכך. אבל בתי כסאות שלנו הן סמוכין לנו, לכן אין אנו צריכים כל כך ליזהר. ומכל מקום זריזות וזהירות מביא לידי טהרה, עכ"ל ².

קפח. וגם הלכה ¹ דאע"ג שקרא ק"ש בבית הכנסת צריך לקרותו על מטתו וקורא ק"ש שלם בכוונת הלב. ויש מברכין אק"ב לקרות ק"ש. ור"ת אומר ² דאין צריך לברך, דאין כאן וצונו, שהרי חכמים לא תקנוהו אלא מפני המזיקין. ועוד אמר' בברכות ³, דת"ח אינו צריך לומר כי אם בידך אפקיד רוחי, ולכן אין צריך לברך קודם ק"ש שעל מטתו. וגם הר"ם לא היה מברך, אכן היה אומר ויהי נועם ואח"כ ק"ש בלא ברכה, ואח"כ מברך בא"י אמ"ה המפיל שינה על עיני ומשקיע תנומה על עפעפי וכו' בא"י המאיר לעולם [כולן] בכבודו.

קפט. כשהר"ם ז"ל קורא את שמע לפני מטתו אינו קורא כי אם פרשה ראשונה ואחר כך

² תקנתי ע"פ הכלבו. שם: וכתב הרבי נתן ז"ל, וראיתי כתוב מר"ם ג"ע בשם ר' אלעזר זקני.

³ ברכות ד, ב. ראה לעיל, עמ' קנב, הסימנים סז, סח. השוה תשובות רש"י (מהדורת ר"ש אלפנבין), צא.

קפו כלבו יא, הל' תפלה; תשב"ץ, רנג.

¹ בתשב"ץ: ובכל פעם לאחר שהתפלל — המהר"ם — שמונה עשרה ברכות של ערבית יושב מעט...

קפז הגה"מ קושטא דעות, פ"ה; הגה"מ כת"י אוקספורד שם.

¹ לשון הרמב"ם, דעות פ"ה, ו ע"פ הגמרא ברכות סב, א.

² בהגה"מ שלפנינו (שם, אות ד) מובאת הגהה זו סתם, לא בשם מהר"ם. ראה תשב"ץ, רסא.

קפח ספר על הכל, עמ' 105.

¹ ברכות ד, ב.

² תוספות ברכות ב, א ד"ה מאימתי. ראה תוספות תולין קה, א סוף ד"ה מים והסימן הבא.

³ ה, א. ראה טור א"ח, סימן רלט.

קפט תשב"ץ, רס.

המלאך הגואל. ואומר לישועתך בכל ששה פנים. לישועתך קויתי ה', לישועתך ה' קויתי, קויתי לישועתך ה', קויתי לישועתך. ואומר ויהי נועם¹ ואומר מיכאל וכו' והשכיבנו עד ופרוס עלינו סוכת שלומך, ואינו מסיים שומר עמו ישראל לעד. ואומר ויאמר ה' אל השטן ואומר ברכת כהנים. ואומר המפיל חבלי שינה כו' בעמידה. ואומר מזמור שמחתי באומרים לי, כדי להזכיר ירושלים. ואינו מברך קודם קריאת שמע שלפני מטתו. (סבירא ליה כרבינו תם שפירש שקריאת שמע שאומר בבית הכנסת עיקר. לפי שאומר אותה בברכותיה², ועוד יש ראיות הרבה)³.

אוצר החכמה

קצ. והר"מ [נ"ע] היה נוהג, כששכב עצמו לישון ביום, לקרא ויהי נועם, כדאיתא במסכת שביעית¹: ר' יהושע [בן לוי] קרי להנהו פסוקי וגני. ואינו אומר ברכת המפיל חבלי שינה וכו'.

קצא. מהר"ם ז"ל כשהוא מתפלל ויהי נועם אומר לעולם, אורך ימים וכו' ב' פעמים¹, ואז יש בו כמנין כהנים בגימטריא², לפי שכהני חשמונאי ובניו היו הולכים למלחמה ואמרו ז' פעמים ויהי נועם וב"פ אורך ימים אשביעוהו ונצחו.

קצב. אריסא אריסותיה קא עביד¹. פסק ר"ת הלכה כרשב"ג דאמר אריסא אריסותיה קא עביד. ומתוך כך התיר לישראל שנתן ביתו [לגוי]² לעשותו בקבלנות לבנות בו אפילו בשבת [וכו']³. ור"ת אע"פ שהקל בקיבולת החמיר על עצמו, וכשבנה ביתו לא הגיח עובדי כוכבים לעשות בשבת אף על פי שהיו עושים בקבלנות. והר"ם היה נותן טעם דלהכי מותר באריסות שדה, דכיון שאינו נוטל מעות בשכרו אלא נוטל בגוף הקרקע דמי לשותף, אבל בקבלנות דבית שנוטל מעות בשכרו לא הוי כשותף ואסור. ולהכי קאמר הכא⁴ דמרחץ אסור דאריסותא למרחץ לא עבדי אינשי, דכיון שנוטל מעות בשכרו ולא שייך ליטול זה בגוף המרחץ אסור, ולפ"ז יש להתיר להשכיר ריחים לעובד כוכבים היכא

- 1 ראה מטה משה (סדר קריאת שמע שעל המטה, אות שצא) בניגוד למקצת הפוסקים, שצריכים להתחיל מן ויהי נועם, ולא מן יושב בסתר: „וכן היה נוהג מהר"ם מרוטנבורג“.
- 2 ראה את הסימן שלפני זה. 3 הסוגרים הם בטקסט.

קצ כלבו כט, דין קריאת שמע על מטתו; תשב"ץ, רנט; ארחות חיים א, דין קריאת שמע סמוך למטתו, ב. 1 טו, ב. ראה שו"ת מהר"י הייל — חלק דינין והלכות, ו בשם מהר"ש.

קצא תשב"ץ, רנה.

- 1 דין זה של התשב"ץ בשם המהר"ם מובא גם בהגהות מנהגים רי"א טירנא, מנהג מוצאי שבת, אות ב.
- 2 במטה משה דיני שבת והלכותיה, תצו ובמג"א א"ח רצה, א גורסים בתשב"ץ: כמנין הכהנים. ראה שבעת הנרות על התשב"ץ שם.

קצב תוספות ע"ז כא, ב ד"ה אריסא.

- 1 ע"ז כא, ב. 2 הוספתי ע"פ סברא.
- 3 הר"י בתוספות שם חולק על הר"ת ודוחה את ראיותיו. ראה תוספות שבת יו, ב ד"ה אין;
- תשובות מהר"ם ב"ב, ד"ס תריט; מרדכי ע"ז, תתו.
- 4 ע"ז שם.